

Marius testvér ördöge

A hóvihar, amilyen hirtelen feltámadt, olyan hirtelen meg is szűnt.

Mire leértek a völgybe, itt-ott már szétszakadoztak a felhők az égen, és az alábukó napsugarak vakító fehérségbe öltöztették a végtelen hómezőket. Marius testvér igyekezett lépést tartani az előtte siető Torquato atyával, ám a hosszú, kimerítő út, amely így is eléggé megviselte beteges szervezetét, nemkülönben a nehéz poggyász, no meg a hó, amely néhol a combjáig ért, minduntalan lemaradásra készítette.

— ... És aztán? — kérdezte lihegve, miután ismét beérte az atyát. — Aztán mi történt?

— Aztán — folytatta Torquato atya, egy szemernyit sem engedve az iramból —, aztán már nem maradt más hátra, mint a tortúra. Mert tudod, néha már az is elegendő, ha az inculpatusnak csupán megmutatjuk a vallatáskor használt eszközeinket, miközben a porkoláb részletesen ecseteli a fájdalmat is, amit a berendezések okoznak, és a beismerő vallomás gyakran megszületik, még mielőtt a tortúra tulajdonképpen elkezdődött volna. De ebben az esetben, amice, ebben az esetben a sátánnak egy olyannyira megáttalkodott hívével álltunk szemben, akire semmilyen hatást sem gyakorolt a kínzókamra látványa, sőt, talán még konokabbá tette, mert ahogy beértünk a kínzóterembe, attól a pillanattól kezdve megszólalni sem volt hajlandó többé. Így hát kénytelenek voltunk a végső eszközhöz folyamodni ...

Marius türelmetlenül fürkészte az inkvizítor arcát, és izgalmában még a poggyász súlyáról is megfeledkezett: — ... És aztán?

— Akkoriban én még fiatalabb voltam, amice, no és persze, tapasztalatlanabb. Elég tapasztalatlan ahhoz, hogy ne lássak át egy-

ből az ördög fortélyain. Tudod, rafinált egy teremtmény a sátán, nemhiába csörgedezik ereiben angyali vér. Aki kedves neki, annak erőt ad, mint ahogy nekünk is erőt ad az Úr, ha szükségünk van rá. Az a boszorka egyetlen jajszó nélkül elviselte, hogy a hüvelykszorítóval szétroncsoljuk az ujjait. Még a hóhér is beleizzadt, annyira feszítette a csavarokat, de az az átkozott nőszemély meg sem nyikkant. Persze, mert ott ólálkodott valahol körülöttünk a sátán, aki már birtokába vette a veszendő lélek testét, és nem engedte, hogy jelét adja a szenvedésnek. Ámbár nem láttuk, mégis éreztük, hogy ott settenkedik valahol körülöttünk. Ha most arra gondolsz, hogy füst gomolygott a cellában, vagy hogy kénszagot éreztünk, hát nagyon tévedsz! Az ördög nagyon ritkán szokott ilyen nyilvánvaló jeleket hagyni maga után. Azonban, amióta az asszonyt tömlöcbe vetették, a kutyája attól kezdve ott ült a tömlőc ablaka alatt, és megállás nélkül üvöltött. Hiába próbálták elkergetni, minduntalan visszatért, és reggeltől estig, estétől reggelig fájdalmas vonításokat hallatott. Köztudott, hogy azoktól, akik valamilyen viszonyba kerülnek a sátánnal, a háziállataik sehogyan sem tudnak megválni, és nemritkán még a máglyára is követik gazdájukat. Mert a kutyák mindig megérik a dög szagát, ugyanúgy, mint a pokolét ...

Marius testvér nyelt egyet.

— ... Aztán?

— Hát... nagy ereje van az ördögnek, de az emberi test csak emberi test, és amikor a lábára felhúztuk a spanyolcsizmát, hamar megtört az akarata.

— Beismerte?

— De még mennyire! Csak úgy ömlött belőle a szó. Olyan dolgokat vallott be, amiktől égnek állt a hajam! Elmondta, mikor, hogyan és kinek a közvetítésével került kapcsolatba az ördöggel. Mikor avatták boszorkánnyá; leírta mindazt az undorító fajtalanokodást, amit Luciferrel meg segítéivel, Asztarottal és Belzebubbal művelt ő meg a többi hozzá hasonló boszorkány szombatonként a közeli erdőben. Volt egy varázskendőcsük, amellyel, ha bekenték a bakkecske hátsó felét és ráültek a hátára, egy szemvillanás alatt az erdőbe röpítette őket! Egyszóval megtörtük a sátán erejét, mert, és ezt jól jegyezd meg, fiam, ha nagy is a sátán ereje, nagyobb bármely földi halandóénál, az Úr hatalma előtt még ő is eltölpül. És mi az Úr szolgálai vagyunk... Hanem, nézd csak, nem közeledik ott valami?

Torquato atya megállt, és a távoli domb irányába mutatott. Egy fekete pont mozgott a lejtő fehér haván. Marius testvér eltakarta kezével a napot, és a messzeségbe kémlelt.

— Egy fogatos szán — állapította meg nem kis megkönnyeb-
büléssel a hangjában. — Bizonyára Bayard gróf küldte elénk!

— No, ez igazán figyelmes tőle — dünnyögte az inkvizítor. —
Semmi kedvem mérföldeket kutyaolni ebben az átkozott hóban...
Hogy őszinte legyek hozzád, fiam, nem szívesen szállok meg egy
olyan ember várában, aki soha nem is titkolta, hogy eretnek néze-
teket vall, de hát nagy úr a kényszer, nekünk meg már holnapra
Lyonba kell érünk.

— Bayard gróf eretnek volna?... — csodálkozott Marius.

— Melyik nemes nem az? — kérdezte Torquato atya keserűn.
— Ahol sok a vagyon, ott sok a kísértés is...

Marius testvér egyetértően bólogatott.

— Ahol a kincsed, ott a szíved, mondja az Írás. Főtisztelendőse-
ged régóta ismeri Bayard grófot?

— Szó ami szó, elég régóta... — sóhajtott Torquato atya, majd
zsebéből előhalászta apró kulacsát, egy pukkanással kihúzta a
dugót és kortyolt egyet a pálinkából. — Találkoztam vele Velencé-
ben, Rómában, Párizsban... Sose tudtam meg, hogy milyen ügyben
járt, de gyanítom, hogy nem mindig az egyenes úton. Egy alkalom-
mal Mainzban futottam vele össze, egy útmenti fogadóban. Azt hit-
tem képzelődöm, amikor megpillantottam egy hosszú asztal mel-
lett, egy csomó koszos paraszt társaságában, amint velük együtt
nyakalja a bort, és a részeg szónokot figyeli az asztal végén. Akkor
ő is eretnek eszméket hangoztatott, éppen ott és éppen akkor, ami-
kor a német parasztok még mindig a husziták lázában égtek, és
amikor a mi gyenge kezű szentatyánk, Miklós pápa, ahelyett, hogy
az eretnenség üldözésére szentelte volna idejét, mindenféle tudós
népséggel meg pojacával töltötte meg Rómát! Állítólag egy ismerő-
séhez érkezett, aki valami nagyon fontos találmányon dolgozott és
pénzszűkében hozzá fordult segítségért. Aztán láss csodát!, ahogy
visszaérek, néhány hónap múlva hallom, hogy ugyanabban a váro-
ban, az a bizonyos Gutenberg feltalálta azt az átkozott masináját,
aminek köszönhetően úgy terjed az eretnenség meg az istentelen-
ség a világban, hogy az már a mi hitünk alapjait veszélyezteti!...

Torquato atya még egyszer meghúzta a kulacsot.

— Azt azonban el kell ismerni, hogy a gróf nagyon szépen tudott mesélni a világról, az emberekről, a tudományról. Magam sem értettem soha, hogyan tett szert ekkora tudásra; bármi szóba került, mindenhez értett, mindenről tudott valami újat mondani; az antik művészetekről, a frank borok zamatának a titkáról, vagy éppenséggel a spanyol hadiflotta korszerűségéről az itáliaiakkal szemben... Mindezek ellenére ő egy eretnek, fiam, és ezt sose feledd el! A gonosz mindenhol megleli a fészket... — figyelmeztette az atya Mariust.

Torquato atya ekkor elhallgatott, mert egy közeli hóbucka mögül fölbukkant a szán, és csilingelve megállt előttük. Marius testvér pedig hiába várta a boszorkány történetének folytatását, mert ahogy fölültek a szánra és kényelmesen beburkolóztak a vastag medvebundákba, Torquato atya néhány pillanat múlva békés szendregésbe merült, öreg fejét mellére hajtotta, és föl sem ébredt, amíg meg nem érkeztek Bayard gróf várába.

A gróf várkastélya magasan a hegygerinc oldalán, egy sziklafalba vájt mesterséges kőteraszon állt, és mint büszke sas a fészkeből, úgy tekintett le a völgyre. Birtoka hatalmas volt, túlhaladta a látóhatár peremét, számos kisebb-nagyobb falvat magába foglalt, melyek most sötét foltokként virítottak a hófödte völgyben.

Amikor a szán a leengedett függőhídon keresztül besiklott a várba, Bayard gróf már várta őket. Vékony szattyánbőr csizmában, tarka, keleti zekében, födetlen fővel állt abban a metsző hidegben az udvar közepén. Javakorabeli, alacsony ember volt, mélyenülő, élénk fekete szemekkel. Ősz haja a válláig ért, de gondozott volt és ápolt, egész megjelenése arról tanúskodott, hogy sokat ad a külsejére. Hegyesre pödört, rövid bajuszkát és csinos kecskeszakállt viselt. Első pillantásra még dolyfösnek sem tűnt, amit Marius testvér, legalábbis eddigi tapasztalatai alapján, joggal elvárhatott volna egy főnemestől.

Amikor a lovak megálltak, Bayard gróf közelebb lépett a szánhoz és udvariasan meghajolt.

— Isten hozta kegyelmeteket. Remélem, szerencsés volt az útjuk idefelé!

Marius szívesen felelt volna valami hasonló udvariassággal, mivel úgy tartotta, ezt követeli meg tőle az illem, ám Torquato atya, aki rangidős lett volna válaszolni, csak mormogott valamit a fogai között és nehézkesen lekászálódott a szánról.

A gróf az inkvizítorhoz lépett és barátságosan megpaskolta a vállát.

— Torquato, Torquato! De rég láttuk egymást!...

— Bizony, régen — felelte mogorván az inkvizítor. — Most is csak kényszerűségből fogadtam el méltóságos uram szíves meghívását...

Mariusnak úgy tűnt, Bayard gróf csak színlelte a meglepődést, amikor csodálkozva felvonta a szemöldökét.

— Torquato, Torquato... — csóválta meg a fejét. — Amikor a lyoni püspöktől hírt vettem, hogy téged küldenek majd hozzájuk inkvizítornak, igazán nem engedhettem meg magamnak, hogy legalább egy éjszakára meg ne pihenjeteek nálam...

Aztán Mariusra pillantott, és így szólt:

— Látom szegény famulosodon, hogy őt is megviselte az út, pedig még fiatal ember.

Marius testvér megtisztelve érezte magát ekkora figyelmességtől.

Bayard gróf bármihez hozzáfogott, szerette megadni a módját.

Így volt ez a vacsorával is, amely alatt Marius testvér, kinek zöldséglevelesen és főzeléken tartott kolostori gyomra nemigen szokott hozzá az efféle finomságokhoz, már a második fogás után úgy érezte, mintha mázsás téglák nőttek volna a hasában. A felszolgálók lankadatlan kintartással hordták a hosszú, terebélyes tölgyfa asztalra a sütek és mártások legkülönbélebb tömkelegét, melyek elpusztításában, úgy tűnt, a gróf és az atya csendes versengést vívtak egymással, kések, villák koppantak a tányérokra, vörösbor csorgott a mély kupákba, csontok röpködtek az asztal alá, ahol két megtermett véreb hangos ropogtatással szorgoskodott a maradék eltüntetésében.

Marius testvér eltolta maga elől a fatányért, és aprókat kortyolgatva a finom borból, csendben, szótlanul hallgatta a két öreg visszafogott beszélgetését. Bayard gróf a hosszú asztal túloldalán, vele szemben ült, háttal a jökora kandallónak, melyben ölnyi, száraz fahasábok égtek pattogva, imbolygó, óriási árnyékokat vetítve a magas kőfalakra. A gróf jóllakottan, lustán csipegetett a húsostáliból, mialatt Torquato atya, aki egyedül bitorolta az asztal hosszabbik oldalát, szuszogva birkózott az utolsó falatokkal. Könyvekről volt szó, Bayard gróf ugyanis, aki előzőleg eldicsekedett könyvtárával, amely állítólag a leggazdagabbak közé tartozott az országban, az

után érdeklődött, hogy az apátságban vajon milyen könyvritkaságokra bukkanhatna egy olyan laikus, mint ő, akinek, sajnos — lévén az apátság könyvtára szigorúan egyházi rendeltetésű — kevés esélye van arra, hogy valaha is bejusson. Ám Torquato atya, akiről viszont Marius testvér tudta, hogy a Biblián kívül valamennyi könyvet legszívesebben a pokolba küldené, igyekezett minél szűkszavúbban felelgetni, mintha pusztán egy-egy könyvcím, amelyet esetleg ki találna ejteni a száján, már önmagában örök kárhozatra ítélné.

Ámbár a lobogó tűz csalóka meleggel árasztotta el a termet, Marius nyirkos hideget érzett maga körül, amely ellenállhatatlan erővel áradt kifelé a falak és a padló köveiből, alattomosan befurakodott csuhája alá, és megborzongatta csontjait. Egyre gyakrabban kortyolgatta a nehéz bort, ám hasztalan; arca ugyan kipirult az italtól, de csuhája alatt, a testén nem szűnt a borzongás.

— És te szeretsz olvasni, testvér? — fordult egyszer csak a gróf Mariushoz.

Marius zavartan pillantott az atyára, de az éppen egy szelet őzhússal volt elfoglalva, ezért megköszörülte a torkát, és a lehető leghalkabban így felelt:

— Tulajdonképpen csak a könyvek között érzem magam igazán otthon...

— Dicséretes tulajdonság — bólintott a gróf. — Minden emlékezet és tudás a könyvekben rejtőzik. Nullus est liber tam malus, ut non aliqua parte prosit, hitte Plinius. Nincs olyan rossz könyv, amelyből valami jót ne tanulhatnánk.

— Torquato atya szerint a könyv is az ördög ajándéka — tette hozzá Marius, hogy egy kicsit az atya kedvében is járjon. — Szerinte a benne levő tudás szüli a kételyt, a kétely pedig a bűnt.

Bayard gróf elgondolkodott egy pillanatra.

— Való igaz — ismerte el végül —, hogy a könyvek gyakran ébresztik fel az emberben a kételyt. Ám mégsem hinném, hogy bűn az, amikor kételkedsz és a tudást keresed. Inkább az a bűn, ha kételkedsz, és mégsem teszel semmit, hogy eloszlasd magad körül a homályt. Márpedig a homályt csak a tudás révén tudod eloszlatni. A tudás pedig a könyvekben rejtőzik.

— A hit oldaláról nézve a tudás nem nélkülözhetetlen — szólt közbe az atya, miközben telitöltötte kupáját. — Mert a hit erősebb minden tudásnál, és egyedül csak az erős hitet lehetetlen megingatni.

A gróf bizonytalanul bólintott.

— Az lehet, hogy a hit erősebb a tudásnál, főképp a vakhit, hiszen a tudatlanság alapszik, és aki semmit sem tud, abban nem is lehet semmit megingatni.

— Vannak dolgok, domine illustrissime — felelte Torquato atya és kendőjével megtörölte a száját —, melyeknek keresése meghaladja erőnket. Szent Ágoston is megmondta, hogy gyöngék vagyunk az igazság megtalálására, ezért szükségünk van az Ige tekintélyére.

Bayard gróf kényelmesen kinyújtózott karszékében és belekortyolt a kupájába.

— Ágoston sokkal többet tudott az evilági dolgokról, mint te, Torquato barátom — felelte tisztelettelőn. — Hiszen bizonyára nem ismeretlen előtted, hogy ő sem élt mindig szent életet...

Torquato atya szigorú arcot vágott.

— Bűnös, kicsapongó ifjúságából tért meg Isten útjára.

— De éppen a bűnös, kicsapongó élete mondatta vele azt, amit mondott. Nem értheted meg a túlvilági dolgokat, ha előbb nem ismered meg az evilágiakat. Fide, sed ante vide. Higgyél, de előbb nézz körül. Könnyű lemondani a test vágyairól, amikor még meg sem ismertük azokat. Mondjunk le róluk akkor, amikor már rabjává lettünk! Szent Ágoston ezt tette.

Torquato atya kétkedve pillantott a grófra.

— Csak nem arról akar bennünket meggyőzni méltóságod, hogy az üdvözülés egyedüli útja a bűnbe való alámerülés?

A gróf ujjáival végigsimította hegyes szakállát.

— Nos, az üdvözülésé lehet, hogy nem. De az a helyzet, hogy a tudás vagy eleve megadatott az embernek, ami ritkábban fordul elő, mint a fehér holló, vagy neki kell érte megküzdenie. Márpedig, ebben az esetben nem adják ingyen.

— Nekünk nincs szükségünk az ilyen fajta tudásra — rázta meg a fejét az inkvizítor. — Deum non vides, tamen Deum agnoscis ex operibus eius, mondta Ciceró. Istent nem láthatod, de műveiből megismerheted.

— Nihil dulcius, quam omnia scire. Nincs édesebb, mint mindent tudni. Ezt is Ciceró mondta.

Torquato atya legyintett.

— Cicerót megölték.

— Ezzel nem vitatkozhatom — vont a vállát megadóan a gróf.

Marius testvér nem volt benne biztos, hogy helyes dolog-e neki, az egyszerű novíciusnak beleszólnia a nálánál sokkal bölcsőbb öregek vitájába, de mivel egy ideig senki sem szólalt meg, és a csend néha zavaróbb tud lenni minden beszédnél, kissé bizonytalan hangon így szólt:

— Néha valóban lelkiismeretfurdalásom támad, ha olyan könyvet nyitok fel, amely nem mindig való egy szerzetes kezébe. Bizonyára a lelkiismeret az eszköz Isten kezében arra, hogy finoman, de azért egyértelműen a tudtomra adja, mikor cselekszem helytelenül... Engem ugyanis arra tanítanak a testvérek a kolostorban, hogy legyek szerény, és ne követeljek sokat az élettől. Márpedig, ha olyan dolgokat akarok tudni, amelyek meghaladják a hit által kiszabott határokat, és nem utolsó sorban saját képességeimet, az már szerénytelenség: sóvárgás az elérhetetlen után, valami után, ami számomra nem adatott meg, és ami ennél fogva nem is illet meg.

Torquato atya helyeslően bólintott.

— Szépen fogalmaztad ezt meg, fiam, és valóban így is van. Nekünk, Isten szolgáinak elsősorban az a dolgunk, hogy a szívünkre hallgassunk, és eszerint cselekedjük a jót. Nem a mi dolgunk firtatni olyasmit, amit Isten, bizonyára bölcs előrelátásában, elrejtett értelmünk elől.

— Azt a tudást, amit az ember megszerezhet, Isten nem rejtette el — mondta a gróf nyomatékosan. — Amit viszont Isten elrejtett, azt az ember hiába is keresi.

Felállt, az egyik polchoz ment, és leemelt róla egy vaskos könyvet.

— Elmondok egy történetet — kezdte, miközben a könyv borítójáról lefújta a port. — Egyszer, régen, egy bíboros valami fontos küldetésben Konstantinápolyba utazott. Őeminenciája, akit a tárgyalással megbíztak, krónikus tüdőbajban szenvedett, és mit hoz a sors, alighogy megérkeztek Konstantinápolyba, teljes erejével kiújult rajta a betegsége, de úgy, hogy azonnal ágynak esett, és képtelen volt megjelenni a tárgyaláson. Valamit tenni kellett, de sürgősen, ha nem akartak üres kézzel visszatérni. Tucatjával jelentek meg a palotában a híresebbnél híresebb udvari orvosok, mindegyik hozta a maga eredeti csodaszerét, de bizony, mondanom sem kell, egyik sem használt. Ezért a küldöttség főintendánsa úgy döntött, kiküldi egyik szolgáját az utcára, hogy a legelső kereskedésbe vagy iparosműhelybe, amelyikbe belebotlik, menjen be, és kérdezze meg az első embert, akit ott talál — mindegy, hogy koldus az illető

vagy kézműves —, ki a legjobb csontkovács a városban. Aztán ismételve meg ugyanezt még három helyen, és ha legalább két esetben ugyanazt a nevet hallja, hozza be az illetőt.

Bayard gróf a könyvvel a kezében visszatért az asztalhoz, leült, maga elé tette a könyvet, majd így folytatta:

— Akadt is egy ilyen a városban, mint ahogy minden városban akad. Még hozzá pogány volt, istentelen, ahogy ti neveznétek, egy mór. Öreg volt, akár a római kövesút, és toprongyos, ha az utcán találkozunk vele, bizonyára koldusnak nézzük. Amikor belépett a szobába, nem szólt egy szót sem, csak rápillantott a bíborosra, aki úgy feküdt az ágyán, akár egy félholt, és csak akkor adott magáról életjelet, ha rátört a köhögési roham. Megfogta a bíboros kezét, megtapogatta a nyakát, hasát, felhúzta a szemhéját, aztán bólintott, mint aki tudomásul veszi a tényállást. A nyakában hordott erszényből kivett egy lapos szelencét, a benne lévő porból egy csipetnyit beletett a bíboros poharába, majd szó nélkül megitta vele. És elment. Amikor megkérdezték, mivel tartoznak neki, csak legyintett. Másnapra azonban őminenciája még rosszabbul lett, és olyan köhögési rohamok jöttek rá, hogy tisztára belekékült, vért köpött, felszökött a láza, egyszóval olyan szörnyen nézett ki, hogy a testőrség parancsnoka tehetetlen dühében elküldetett az öreg kuruzslóért, és megkötözve hozatta be. Hiába faggatták, fenyegették, nem árulta el, mit adott a bíborosnak. De magával hozott egy könyvet, és ezt a könyvet letette az asztalra. Nem tudtak vele mit kezdeni, mert arabusul volt írva. A testőrparancsnok megfenyegette a mórt, hogy ha a bíboros állapota estig sem javul, kivégezteti. És a bíboros állapota estig sem javult, sőt néha már az eszméletét is elvesztette, vagy félrebeszél a magas láztól. Az öreget, azzal a gyanúval, hogy megmérgezte őminenciáját, a testőrök éjszaka kivégezték. És tudjátok, mi történt másnap?

Torquato atya hallgatott, mint aki nem igen törődik a bíboros sorsával, de Marius kíváncsian várta a történet végét, ezért gyorsan megrázta a fejét.

— Másnap a bíboros állapota javulni kezdett — folytatta a gróf. — Még hozzá rohamosan. Délutánra teljesen elmúlt a láz, ritkultak a köhögési rohamok, és harmadnapon a bíboros felkelt az ágyból! Mindenki hálát adott az Istennek, hogy a bíboros szervezete legyőzte az öreg pogány mérgét, és égre földre esküdöztek, hogy soha többet pogánytól orvosságot el nem fogadnak!

Bayard gróf felnyitotta maga előtt a vaskos könyvet.

— Ez az a könyv — mondta — , amit az a mór a bíboros szobájában hagyott. A tüdőbajról egy egész fejezet szól, és leírja azt a gyógyszert is, amellyel az öreg őminenciáját kezelte. Többek között az áll benne, hogy a gyógyszer az első két napon a kívánt eredménnyel éppen ellentétesen hat, mivel a bajjal úgy száll szembe, hogy hirtelen, nagyon rövid idő alatt felerősíti azt, úgymond kifárasztja. A kór ezáltal önmaga erejét emésztí fel és harmadnapra kimúlik. Ezt írja ez a könyv, amit az a bizonyos mór magyarázat-képpen a küldöttség orra alá dugott. De a küldöttség nem tudott arabusul, ezért a mór meghalt.

— Nagyon szomorú történet — állapította meg Marius.

— Igen, az. Bár a bíboros szempontjából semmiképp, hiszen kigyógyult a bajából.

Torquato atya türelmetlenül vállat vont.

— Értem én, mire akar a gróf úr kilyukadni — mondta — , de megjegyzem, a dolgokat nem csak egyik oldalukról lehet szemlélni: vehetjük úgy is, hogy a mór éppen hogy a tudása következtében halt meg. Többet tudott; mint amennyi adott környezetben megengedhető lett volna. Hiszen a tüdőbajt, tudtommal senki sem tudja gyógyítani, nem csoda hát, ha ténykedésével magára haragította a nyugati urakat.

Bayard gróf elnéző mosollyal fordult az atyához.

— Tévesen értelmezed a történetet, barátom. A mór nem a ténykedésével váltotta ki a nyugati urak haragját. A tragikus félreértés kölcsönös tudatlanságon alapult: a nyugatiak nem tudtak arabul — hiszen miért is tudnák a pogányok nyelvét, nem igaz? — , a mór viszont nem tudott latinul, sem görögül, vagy esetleg néma volt, ez a történetből végülis nem derül ki. De a meg nem értés ténye nyilvánvaló. Ezzel csak azt akartam nektek elmondani, hogy soha sem tudhatunk eleget, mert az élet bármikor teremthet olyan helyzeteket, amikor korábbi tudásunk, melyről azt hittük, hogy mindenható, sajnálatos módon elégtelennek bizonyul.

— Előbb-utóbb minden tudás elégtelennek bizonyul — állapította meg ingerülten az inkvizítor. — Hiszen az Isten végtelenül bonyolult világát sohasem ismerhetjük meg teljességében. Balgaság azt hinni, hogy valaha is mindent tudhatunk.

— Így van, Torquato, az ember élete behatárolt, és nincs ideje minden tudásra szert tenni. De azért be kell ismerned, mégsem

mindegy, hogy az ember örökké vaksötét világban tapogatózik, vagy néha-néha földereng előtte valami az őt körülvevő világból, és legalább annyit megsejt önmagáról, hogy honnét jön és merre tart.

— Az ember sosem fogja megtudni, hogy honnét jön és merre tart.

Bayard gróf büszkén felemelte a fejét.

— Tévedsz, barátom. Egyszer meg fogja tudni. És olyanoknak köszönhetően fogja megtudni, mint amilyen az öreg mór volt és amilyenek a hozzá hasonlók lesznek, azok, akik még csak ezután fognak megszületni. Tudom én jól, mit féltesz te annyira a tudástól; a szellemet félted, amelyet a tárgyi tények csak gúzsba kötnek, megakadályozzák a befeléfordulásban, és olyan tájakra kényszerítik, ahol az ember lelke nem mindig érzi a talpa alatt a szilárd talajt. Azt hiszed, ha nincs mibe kapaszkodni, lezuhansz, közben csak akarnod kell, és lebegni fogsz, súlytalanul, akár a felhők az égen...

Marius zavartan pislogott.

— Ez így egy kissé bonyolult nekem...

— Ne is figyelj oda, fiam! — dörrent rá az atya, majd, kissé túlzott kedvességgel a hangjában, így folytatta: — A gróf úr közismerten vonzódik az olyan dolgokhoz, melyektől nekünk, az Úr útján haladóknak, legjobb távol tartanunk magunkat. A méltóságos úrnak pedig a figyelmébe ajánlom, és remélem, ezzel nem élek vissza a vendégszeretetével, hogy ez a fiú még túl fiatal és tiszta ahhoz, hogy holmi ködös, megfoghatatlan eszmék le ne térítsék a számára kijelölt útról. A mi dolgunk, hogy a jónak engedelmessé és szolgálva üldözzük a gonoszt, nem pedig, hogy eretnek nézeteket elemezzünk. Hiszen a mi ellenfelünk maga a sátán, vele pedig csak a szilárd hit erejével szállhatunk szembe...

— Mint például Lyonban?...

Torquato atya öntudatosan bólintott.

— Igen, mint például Lyonban, ahol úgy hallottuk, a boszorkányság igencsak felütötte a fejét...

— Szomorúan hallom...

— De megnyugtatom méltóságodat — tette hozzá büszkén az inkvizítor —, hogy el tudok én bánni a sátán cimboráival! A boszorkányokkal én már úgy vagyok, mint a vén ötvös az arannyal: első pillantásra meg tudom állapítani, hamissal állok-e szemben, vagy valódival.

A gróf nem szólt semmit, csak kíváncsian felvonta a szemöldökét.

— Elég, ha a vádlott szemébe nézek, és megmondom, összecimborált-e az ördöggel, vagy sem — magyarázta Torquato atya, és mutatóujjával saját szemére bökött: — *In oculis animus habitat*, mondja a közmondás, és való igaz, mert a szem mindenekelőtt elárulja, mi lakozik a lélekben. Az ilyeneknek a szemében pedig nem látni egyebet, csak sötétséget, semmi mást.

— Meg, gondolom, félelmet — vetette közbe a gróf. — A tekintet, való igaz, sokat elárul a lélekről. Mindig is csodáltalak, Torquato barátom. Te talán nem tudsz róla, de én csendben, a háttérben igenis követtem a te pályafutásodat...

Torquato atya meglepetten felkapta a fejét, de a gróf megnyugtatólag intett kezével.

— Ne csodálkozz ezen, én ugyanis egyetlen barátomat sem veszítettem soha szem elől. Lenyűgöztek a Lindheimben, Fuldában, Quedlinburgban lefolytatott boszorkánypöreidről szóló beszámolók. Megingathatatlan határozottságod, eltökéltséged a szent ügy iránt, no és persze nem utolsó sorban eredményességed őszinte ámulatot keltett bennem!...

Marius testvér kíváncsian pillantott az inkvizítorra, hogy vajon milyen eredményt érnek el a gróf hízelgő szavai az atyánál, ám csalódottan kellett megállapítania, hogy semmilyen. Az atya szótlanul, komoran bámult maga elé az üres boroskupájába, mintha éppen azon morfondírozna, töltsön-e magának újra, vagy sem. Aztán nagyon nyugodtan így felelt:

— A méltóságos úr gúnyolódik velem, ugyebár. Vagy merjem-e föltételezni, hogy a közelmúltban, netán isteni sugallatra, megváltottatta a boszorkányokról és Isten szent egyházáról alkotott véleményét?

Marius a grófra pillantott, de az nem felelt, csak csendben mosolygott a kandalló fényében.

— Hogy megnyugtassam a gróf urat — folytatta az inkvizítor, nem minden gúny nélkül a hangjában —, én sem vágyok éppen tájékozatlan az ön életútját illetően...

— Valóban... ?

— ... így tudok azokról a kijelentéseiről és cselekedeteiről is, melyek, hogy enyhén fogalmazzunk, nem szolgálnak éppenséggel egy igaz keresztény javára és becsületére. Hogy lelki üdvösségéről már ne is beszéljünk. Ahol felütötte fejét a lázadás ördöge, ahol a koszos parasztok kaszákkal, kapákkal törtek uraikra, valami úton-

módon méltóságod mindig fölbukkant a közelben. Csehországban, Németországban, sőt még a nagyvezír udvarában is gyakran megfordult, és általában olyankor, amikor a pogány hordák egy-egy újabb hadjáratra készültek. Magam is őszinte csodálattal tekintek méltóságodra, ugyanis valóban csodálkozom azon, hogy még senki sem állította méltóságodat bíróság elé. Vagy hogy még egyszer sem bukott bele saját cselszövéseinek egyikébe.

Marius megszeppenve hallgatta Torquato atya szavait, hiszen az, amit az imént mondott, felért egy sértéssel. Aztán lopva a grófra pillantott, de annak arcáról még mindig nem olvadt le a mosoly.

— Igazán örömmel hallom — hajtotta meg fejét az atya előtt —, hogy te sem feledkeztél meg régi barátodról. Életem valóban elég változatos volt, hiszen sokfelé elvetett a sors, ám, és azt sajnálattal kell megállapítanom hosszú és kalandos pályafutásom legvégén, hogy annyi izgalomban talán mégsem volt részem, mint neked, drága barátom, hiszen bármerre is jártam, bármit tettem és bárkivel kerültem is kapcsolatba, azok egytől-egyig mindannyian halandó emberek voltak, úgy a fejedelmek, mint a parasztjaik. Ezzel szemben te, kedves Torquato barátom, igazi démonokat, ördögfattyakat és boszorkányokat üldöztél, mely foglalatosság bizony több izgalmat rejtegetett magában, mint az én lázadó parasztjaim leverte háborúi...

— Mődjával, méltóságos uram, módjával...

— Vegyük csak például azt a híres axenheimi esetet, amikor azt a lányt halálra kínoztad... Csakhogy végül hiába küldted a halálba, hiszen semmit sem vallott be a vádak közül, nem igaz?

Torquato atya mély lélegzetet vett, mielőtt válaszolt volna. Mariusnak úgy tűnt, inkább sóhajtott.

— Méltóságod rossz ajtón kopogtat. Az a lány a vallatás közben mindent bevallott, még olyasmit is, amivel meg sem vádolták. De másnapra az ördög, a kenyéradó gazdája megerősítette a lelkét, és letagadtatta vele mindazt, amit előző nap bevallott.

— Ezért halálra kínoztad?

— Tévesek a következtetései, méltóságos uram! — emelte fel a hangját Torquato atya. Majd kissé higgadtabban így folytatta: — Soha nem voltam még olyan biztos a dolgomban, mint akkor. Négy hónapon át tartott a vizsgálat, tucatjával hallgattuk ki a tanúkat, még a saját férje is ellene vallott... A saját férje, érti, méltóságos uram? A plébános is meg a sekrestyés is látta, amikor az a nőszemély a markába köpte a szent ostyát, és a kendőjébe csúsztatta. Az

pedig köztudott, hogy a megszentelt ostyának a boszorkányszombatokon az a szerepe, hogy általa gúnyolják és megszenteltelenségek a mi Urunkat!...

— Paraszti babona! — legyintett a gróf. — A falusiak úgy tartják, hogy a megszentelt ostyának csodatévő hatalma van. Ha nehezen ellik a tehén, ostyát kevernek az eledelébe, hogy a borjú épségben jöjjön a világra. Ha rossznak ígérkezett a termés, összetört ostyát szórnak a földbe. Ostoba babona!

— Egyéb dolgok is kiderültek erről az asszonyról — jegyezte meg sokatmondóan Törquato atya. — Az egyik falusi, aki valamilyen kölcsönhistóriába keveredett az asszony családjával, miután többszöri felszólítás után sem kapta vissza járandóságát, megfenyegette a nőt, hogy a bíróhoz folyamodik, és per útján követeli vissza a kölcsönadott összeget. Az asszony erre dühösen azt felelte neki, hogy majd az ördög megfizeti a maga tartozását!

— Ennyi az egész? — kérdezte a gróf, miközben újratöltötte a kupáját. — Hisz ez pusztá szójárás!

— Lehet, hogy az egyszerű embereknél igen — felelte komoran az atya —, de az ördög cimborái esetében az ilyen fenyegetéseket komolyan kell venni, mert általában van is foganatjuk! Egy hónapon belül az említett embernek elpusztult mind a két tehene, a fia leesett a lóról, karját, lábát eltörte, a felesége testét pedig ellepték a fekélyek... És ha ön erre azt találja válaszolni, méltóságos uram, hogy vannak véletlenek, hát én azt mondom, pontosabban eddigi tapasztalataim azt mondják velem, hogy márpedig ilyen véletlenek nincsenek! És ez még nem minden. A nőszemély arról is nevezetes volt a faluban, hogy akivel jóban volt, akire nem neheztelt — márpedig ilyenek kevesen voltak —, azokat mindenféle bajból ki tudta gyógyítani, füvekkel vagy ráolvasó varázslatokkal. Nem egy tanú állította, hogy ez a nőszemély kigyógyította őt betegségéből...

— De hiszen ezzel csak jót tett, nem? Ezért meg kellett volna jutalmazni, nem pedig felelősségre vonni!

Törquato atya megvető fintort vágott.

— Nem mindig a tetteket kell mérlegre tenni, jó uram — felelte —, hanem a módszereket. Semmiféleképp sem lehet jótett az, amit az ördög erejével tesz valaki, mert az ilyen jótett minden esetben valamilyen számításból történik, leggyakrabban haszonlesésből, és az eredmény utóbb sokkal rosszabb lesz, mint az a látszólagos „jó”, amit korábban tett... Amikor megszületett a vallomása, leállítottam

a tortúrát, lehetőséget akartam adni neki, hogy megbánja bűneit, és hogy a bíróság hozza meg számára a méltó ítéletet. De a bestia másnap letagadott mindent! Én meg közben már elküldtem a jelentésemet, és lezártam tartottam az ügyet. Mit gondolhattak rólam a bíróságon, hogy tréfát űzök velük?... Nem azért vettem alá az újbóli tortúrának, hogy a halálát okozzam, hanem hogy vallomásra bírjam! A kettő között lényeges különbség van. Ha ismét vallott volna, és aláírja a vallomását, nem halt volna meg a kízókamrában. De nem volt hajlandó vallani, ám a kízásoknak sem tudott ellenállni. Meghalt. Az ördög elvitte a magáét...

— A te logikád szerint, Torquato, a lányt nem az ok ölte meg, hanem az el nem ért cél. A halál *oka* a kízóeszköz, barátom, nem a lány lelkének a meg nem térése.

— A méltóságos úr a szavakkal játszik. Felrója nekem egyetlenegy teremtmény halálát, aki bizonyíthatóan eladta lelkét az ördögnek, ami már önmagában is halálos véték, de a tetejében még megtérni sem volt hajlandó, miközben a gróf úr parasztháborúiban ezerszámra haltak meg ártatlan emberek, akik viszont keresztények voltak, hívő lelkek.

— Azok az emberek önként mentek a harctérre, senki nem kényszerítette őket, míg a te áldozataidat te magad ragadtad ki az életből!

— Önként! — horkant föl az atya. — Miután telebeszélték a fejüket mindenféle ostobaságokkal egyenlőségről, testvériségről, vagyonközösségről! Nem őket okolom én, hanem az olyanokat, mint az a Husz János, aki hazug eszmékkel az eretnekség mocskos fertőjébe csalta a parasztokat!

Torquato atya kezdett kijönni a sodrából. Arca kipirosodott, bozontos szemöldöke alól, ha felemelte a hangját, tekintete szikrákat szórt. Marius testvér a boráért nyúlt, mert fázott, és mert kezdte kínosnak találni a helyzetet.

Az inkvizítor arca megkeményedett, és szigorúan mérte végig a gróft.

— Én a törvény szerint jártam el — mondta végül. — Mindig a törvényt tartottam szem előtt.

— Kinek a törvényét?

— Az egyházét és a világi hatalmakét! Nem a sajátomat, mint méltóságod, aki urai ellen lázítja a népet!

— A törvényeket emberek alkotják, és emberek is változtatják meg.

— Kérdezem én, mi lenne, ha mindenki a saját kedve szerint javítgatná a törvényeket?

— Mi lenne, ha senki sem javítgatná őket?

— Rend!

Bayard gróf felnevetett.

— Rend nem létezik, Torquato barátom, soha nem is létezett, és soha nem is fog! Ez olyan lenne, mintha azt várnám a szélről, hogy soha ne fújjon, vagy az esőtől, hogy soha ne essen! Csak időleges nyugalmi állapotok vannak, barátom, pillanatnyi szélcsendek, melyeket alkalomadtán megint csak viharok követnek. Hát a természet maga nem ilyen? Ha nyáridőben két hónapnál tovább nem esik egy szem eső sem, a szél se rezdül, még a balga paraszt is tudja, hogy ennek vihar lesz az ára! Az ember is ilyen: minél tovább ül tétlenül, és minél inkább beleéli magát a látszólagos nyugalomba, annál váratlanabbul éri majd a vihar, és ha nem készült föl rá, bizony magával sodorja!

— Ha előbb-utóbb változniuk is kell a dolgoknak, mindennek megvan a maga ideje és módja! — vágott vissza Torquato atya, és tenyerével az asztalra csapott. — De senkinek sincs jogában erőszakosan beleavatkozni a történelem menetébe! Egyszerűen azért, mert ostobaság, mint ahogy ostobaság lenne azt várni a búzától, hogy előbb legyen belőle kenyér, mint liszt. Hát mit értek el a föllázadt parasztok? Megégették, fölakasztották, kerékbetörték őket, feleségeik özvegyen, gyerekeik árván maradtak!... És mit nyertek vele? Az életben maradotaknak jobb lett talán a sorsuk? Vagy az ő gyerekeiknek? Mondom, jobban éltek a lázadások előtt, mint utána... Úgy tűnik, a vihar éppen azokat sodorta el, akik a legjobban imádkoztak érte. De a nemesek és a főurak, mint méltóságod is, még mindig a váraikban ülnek. Hogy nem őket sodorta el a vihar?

Torquato atya diadalmasan fölpillantott.

— Hát méltóságod — tette hozzá —, aki oly nagy szívvvel vezette a parasztokat mások birtokai ellen, vajon miért nem osztotta föl közöttük a sajátját? Ezzel talán jobb példát mutatott volna a többi főnemesnek, mint azzal, hogy parasztjaikat fellázította ellenük.

— Ha csak ez hiányzott volna, én megteszem.

— No persze! Mindenki ezt mondja: ha éppen rajta állt volna!...

Torquato atya hátradőlt a széken, és elégedetten szusszantott egyet.

— Mindenki fölött úr az akarat — jegyezte meg, és teletöltötte kupáját. — Kettőnk között az a különbség, hogy én az Úr akaratát képviselem, méltóságod pedig a sajátját. Márpedig az igazságot Isten akarata testesíti meg.

Bayard gróf felállt és a kandallóhoz sétált. A két eb előbújt az asztal alól, és némán követte gazdáját, majd letelepedett a kandalló elé, és jóllakottan belebámult a tűzbe.

Marius úgy érezte magát, mint egy spion, akit rajtakaptak. Eddig észrevétlenül, mint egy árnyék az asztal végén, meghúzódott, a vita hevében nem szólt, hiszen nem is tudott volna mit szólni, de ez a váratlan csend mintha leleplezte volna őt magát is.

Szerencsére a gróf, miután a piszkavassal megkotorta a paraszat, csendesesen megszólalt.

— És te, te olyan biztos vagy benne, hogy az Ő akaratát képviseled? Mondta neked valaha is a te Urad, hogy Torquato ezt vagy azt tedd? Vagy csak saját árnyékodat követed, amikor meghozod halálos ítéleteidet?

Nyugodtan, szinte kedvesen beszélt, és Marius meglepődve tapasztalta, hogy jólesik hallania a hangját.

— Eretnek vagy te, Bayard — tegezte le váratlanul a gróftorquato atya. — Nem vagy méltó a rangodra, amelyet képviselsz. Megfertőztek azok a pogány keleti eszmék...

Bayard gróf megfordult, de Marius nem látta az arcát a homályban.

— Csak nem akarsz engem is följelenteni, Torquato? Mert, ugye, megtehetnéd...

— Megtehetném...

— Akkor miért nem teszed?

Az inkvizítor hallgatott. Hosszasan maga elé bámult, és ujjai közt a kupáját forgatta. — Nem temiattad keltem most útra, Bayard.

— Valóban?

Marius is, Torquato is a grófra pillantott.

— Miben töröd a fejed, Bayard? — kérdezte az atya fojtott hangon.

A gróf helyére tette a piszkavasat, és lassan visszaballagott az asztalhoz. A kutyák lustán követték.

— Biztos vagy benne, Torquato barátom, hogy az elmúlt hosszú évek során mindig jó nyomon jártál? — kérdezte, miközben saját, óriásira nőtt árnyékát figyelte a falon.

— Mit akarsz ezzel mondani? Hogy voltak-e tévedéseim? Utóvégre, ember vagyok én is...

— Nem azt kérdeztem — vágott a szavába a gróf egy kézlegyintéssel —, hogy teszerinted tévedtél-e egy-egy esetben, vagy sem! Arra vagyok kíváncsi, hajszolt pályafutásod során felmerült-e benned egyszer is a gondolat, hogy, ne adj isten!, olyan ellenfelet vettél üldözőbe, aki talán nem is létezik?

Mariusus testvér döbbenet pillantott hol az atyára, hol vissza a grófra. Csak nem a sátán létezését vonja kétségbe a gróf, kérdezte magában elképedve. De az atyán is látszott, hogy kissé megütközött a kérdésem.

— Ezt meg hogy érted? Csak nem a Gonosz meglétét próbálsz tagadni?...

— Hát olyan nagy szentségtörés lenne? — vont a vállát ártatlan képpel a gróf. — Nem Isten létét vonom kétségbe, hanem a sátánét. Holmi mendemondákon kívül senki sem tudja bebizonyítani az ellenkezőjét. Vagy igen? Kétlem, hogy erre képes lennél, akár meg te is, Torquato barátom.

Az atya nem tudott hova lenni a felháborodástól. Először valami fuldokló, hörgő hangokat hallatott, mire Mariusus testvér megijedt, hogy mesterét a rosszullét kerülgeti, de aztán a fuldoklás keserű nevetéssé fajult, amittől viszont Mariusus még jobban megrémült.

— Túlteszel önmagadon, Bayard — nyögte ki végül az atya, miután némi levegőhöz jutott. — Úgy tűnik, az eretnokség valóban nem ismer határokat! Azt kéred tőlem, bizonyítsam be a sátán létét? Hát nézz körül a világban, Bayard, látod a sok szenvedést és kínt, amely megnyomorítja az emberek testét, lelkét? Hát kell ennél nagyobb bizonyíték? Hogy a sátán létezik, azt a mi Urunk Jézus példája is bizonyítja, hiszen ez az átokfajzat még őt is megpróbálta kísértésbe vinni. Vagy talán a Szentírás szavait is kétségbe vonod? Különbén most már ezen sem lepődnek meg. Hogy bizonyítsam be a sátán létét? Nos, talán lenne is rá mód... De nem akarom kockára tenni lelkem üdvösségét pusztán azért, hogy részt vegyek egy eretnek bűnös játékaiban. A sátán létezik, maga az ember a bizonyíték rá, mi magunk is, amikor itt ülünk és vitatkozunk róla, hiszen maga a gondolat, amely körülötte forog, feltételezi a létezését. Nem gon-

dolhatunk valamire, hogy az ne létezne valahol, illetve valaha ne létezett volna. Mindannak, aminek látjuk és tapasztaljuk működését, léteznie kell, mert eleve feltételezi a háttérben működő értelmet. Semmi sem működik önmagától, hanem mindig léteznie kell a *ható oknak*, a mozgatónak. A Nap felkeléséből és lenyugvásából, az évszakok váltakozásából, az ember születéséből és halálából következtethetünk a Mindenható létére, aki a háttérben van, és irányítja a dolgokat, azaz valakinek *hatnia kell* a dolgokra, hogy ilyenén működjenek, és ne forduljon elő, hogy a Nap egy reggelen nem kel föl, vagy hogy a tavasz után a nyár jöjjön, ne a tél. És abból, hogy az emberek gyakran gonoszak, kapzsiak, irigyek és rosszindulatúak, arra kell következtetnünk, hogy valaki *ilyenné teszi* őket. Márpedig tudjuk, hogy Isten jónak teremtette az embert, hiszen csak a jóság egyeztethető össze a Mindenhatóval, másképp van-e értelme a teremtésnek? Éppen ezért, mivel a világban gyakran eluralkodik a rossz, a hamis és a gonosz, ebből arra következtetünk, hogy létezik egy erő, akár nevezheted értelemnek is, de gonosz értelemnek, amely itt működik az Isten alkotta Rend közepette — de az Isten tudtával és beleegyezésével, hiszen az Úr mindenható —, és igyekszik a maga képére formálni a teremtés eredményét...

Torquato atya elhallgatott, hogy levegőt vegyen, de a gróf közbeszólt.

— Mindez nagyon emlékeztet engem az aquinói doktor logikájára, ami viszont nem egyéb, mint haszontalan pazarlása az emberi elmének, hiszen olyasmiről vitatkozik önmagával, amiről fogalma sincs. Nem bizonyítottál te be nekem semmit, Torquato barátom. Bizonytalan axiómából indultál ki, ezért következtetéseite még bizonytalanabbak és sebezhetőbbek...

Torquato atya dühösen felkiáltott.

— Mit nevezel te bizonytalan axiómának?

— Azt, hogy Istent eleve jónak tartod.

Az inkvizítor ismét az asztalra csapott:

— Ha! Látom már, honnét fúj a szél! A pogány gnosztikusok tanaira akarsz hivatkozni? Hát ide süllyedtél már, Bayard? Ostoba mágusok, csaló varázslók szintjére?...

Bayard gróf szerényen vállat vont.

— Vagyok, ahol vagyok, barátom, de ott szilárdan állok. De te még mindig nem bizonyítottad be nekem az ördög létezését, amiből viszont én csak arra tudok következtetni, hogy ez nem is áll

módodban. Ebből viszont egyértelműen az következik, hogy az eddigi pályafutásod során lebonyolított pöreid, és nem utolsósorban a halálos ítéleteid, melyeket az állítólagos ördög fanatikus üldözése ürügyén meghoztál, tragikus hiábavalóságnak tűnnek...

Torquato atya erélyesen fölhördült, de a gróf ügyet sem vetett rá, hanem maga elé emelte kupáját és nyugodtan folytatta:

— ... Mert látod, itt van ez a pohár: szememmel látom, kezemmel tapintom, és ha akarom, iszom belőle, vagyis: ez a pohár létezik. Mivel a pohárnak valamiből lennie kellett, és én sem teremthetem önmagamot, ebből kifolyólag elismerhetem, hogy valaki, vagyis Isten, megteremtette az őnt, amiből a pohár készült, és megteremtett engem is. De, kérdezlek én téged, hol van itt az ördög? A pohárban? Az őnban? Vagy netán bennem?...

— Ostoba szörszálhasogatás. Ugyanezzel az érveléssel kétségbevonhatnád akár magának az Istennek is a létét! Hisz megkérdezhetnéd akkor azt is, hol van az Isten?

— És teszerinted hol van?

Torquato atya bambán a grófra meredt.

— Tréfálsz velem, Bayard?

— Miért lenne tréfa? De tudom, mit felelnél a kérdésekre, ha mégis komolyan vennéd: az Úr mindenhol van, hiszen mindent lát és mindent hall. De akkor hol van itt helye az ördögnek?

— Az ördögnek a pokolban a helye! — kelt ki magából az atya, és meglazította nyakán a csuháját.

— No-no, barátom, hiszen te sem a pokolba jártál ördögöt űzni, hanem a falvakba, emberek közé. Ezért megkérdezem tőled még egyszer: találkozta-e valaha is az ördöggel?

— Csak a hatalmába kerített lelkekkel, és ez számomra éppen elég bizonyíték!

— De nem az én számomra! — emelte fel a hangját a gróf. — Számomra mindez csak azt bizonyítja, hogy szerencsétlenek tucatjait küldted a halálba hamis vádak alapján...!

Majd ügyet sem vetve az inkvizítor dühös tiltakozására, felállt, és a helyiség végében álló írópulthoz ment. Megmártotta a tollát, és írni kezdett. Aztán visszajött az asztalhoz, Marius nem kis meglepetésére odalépett hozzá, és letette elébe a papírt.

— A famulusod a tanúm arra, hogy mit írtam le. Olvasd fel, fiam, ami a papíron áll!

Marius kezébe vette a papírt, végigfutott rajta, majd bizonytalan hangon olvasni kezdte:

— *Én, alulírott, szavamat adom rá, hogy amennyiben az itt jelenlévő Torquato tiszteletes, a Szent Officium teljes jogú képviselője nekem kézzelfogható, szemmel látható bizonyítékát szolgáltatja annak, hogy az ördög, vagyis a gonosz hatalmak megtestesítője valóban létezik, úgy én alulírott, minden ingó és ingatlan vagyonomról, előjogaimról és kiváltságaimról azonnali batályal lemondok...*

— Aláírtam? — kérdezte halkán a gróf.

Marius testvér visszapillantott a papírra.

— Igen, aláírta a gróf úr... de szabad legyen megjegyeznem...

— Majd később, fiam — intette le a gróf, aztán az atyához fordult. — Nos, mit szólna ehhez, Torquato?

Az atya gyanakodva, ám kissé kedélyesen mérte végig a grófit.

— Elment a te józan eszed, Bayard!

— Van ott még valami. Olvasd csak tovább, fiam!

Marius folytatta:

— *Amennyiben viszont az itt jelenlévő Torquato tiszteletes, a fent említett intézmény kimagasló képviselője képtelennek bizonyul arra, hogy nekem, alulírottnak a Gonosz kézzelfogható, szemmel látható bizonyítékát szolgáltatassa, úgy Torquato tiszteletes ígéretet tesz arra, hogy mindama bűnöket — gyilkosságokat, kínzásokat, hamis vádakat —, melyeket a Gonosz kiűzetése nevében elkövetett, a maga lelkére veszi, beismeri azokat, mint saját bűneit, melyeket tévedésből, illetve tudatlanságból követett el.*

— Aláírod? — kérdezte a gróf.

Torquato atya hangos szusszanásokkal, ám még mindig öntelt képpel mérte végig a grófit.

— Nagyon biztos vagy a dolгодban, ugye, Bayard? Én nem lennék olyan magabiztos a helyedben...

A gróf nem felelt. Türelmesen várt az asztal túlsó oldalán, közvetlenül Marius testvér mellett, és Marius, aki már félt attól, hogy az atya hiúságában és büszkeségében valami esztelenségre készül, szinte érezni vélte azt a hűvös nyugalmat, ami a gróf egész lényéből feléje áradt.

— Aláírod? — kérdezte másodszer is a gróf.

— Atyám...

— Úgy tűnik, eljött az ideje, hogy emberedre találj, Bayard! — sziszegte a fogai között az inkvizítor, anélkül, hogy akár csak meghallotta volna is Marius halk szavát.

— Atyám... — próbálkozott újra Marius remegő hangon. — Atyám, senki sem kényszerítheti arra, hogy aláírja ezt a papírt...

De az atya tudomást sem vett Mariusról. Meglepő fürgeséggel felállt az asztal mellől, és fanatikus gyűlölettel a tekintetében így szólt a grófhhoz:

— Helyedre raklak, Bayard, visszajuttatlak oda, ahova mindig is való voltál: a koszos parasztjaid közé! Nehogy azt hidd, hogy ezt megúszhatod, holmi játszadozással. Betartatom veled a szavadat, vagy máskülönben bíróság elé állítalak, mint eretneket. Add ide azt a papírt!

— Atyám?...

— Add ide, azt mondtam! Meg fogsz lakolni minden bűnödért, méltóságos uram! Velem akartál ujjat húzni, Bayard, velem?!...

Marius habozva nyújtotta az atya felé a papírt, de az kikapta a kezéből, az írópulthoz vonult, megmártotta a lúdtollat és sercegve aláírta. Aztán a papírt csuhája egyik zsebébe gyűrte, majd öles léptekkel kiviharzott a helyiségből.

Marius tanácstalanul állt a helyén. Nagyon, nagyon rossz előérzetei támadtak.

— Nincs semmi baj, fiam, nyugodj meg! — hallotta Marius a gróf hangját, aki magához vette kupáját, majd mindkettőjüknek töltött a borból. — Idd ezt meg szépen, aztán ülj le, és élvezd az előadást!

— Attól tartok, méltóságos uram — motyogta Marius, miután szót fogadott a grófnak, és kiitta a bort —, attól tartok, hogy Torquato atya valami szörnyű és megbocsáthatatlan dolgot készül elkövetni...

— Nos, Marius testvér, én viszont remélem, hogy így lesz.

— De miért?... Mi értelme az egésznek? Én nem tudom... nem tudom ki nyerhet ebben a fogadásban és ki veszíthet, hiszen mindkét eshetőségtől egyformán rettegek... Gróf úr, az Istenre kérem, vonja vissza az ajánlatát, biztosíthatom, hogy sosem kell majd lemondania sem előjogairól, sem birtokairól, még ha Torquato atya megpróbálná is...

— Késő már, fiam — szólt közbe a gróf. — Végülis a dolgok mindig úgy alakulnak, ahogy alakulniuk kell. Vagy te nem hiszel a gondviselésben?

— De igen, hiszek. Csak...

— Akkor nincs mitől félned. Hiszen minden előre meg van írva, nem igaz?

Ekkor megjelent az ajtóban Torquato atya verítékező arccal, kifulladásra a lépcsőmászástól, és kezében a poggyással, melyet Marius cipelt át a hegyen, bevonult a helyiségbe.

— Bizonyítékot akarsz, Bayard? — szuszogta, és Marius számára borzasztó hangon fölvihogott. — Hát majd adok én neked bizonyítékot, de olyat, hogy halálodig emlegetni fogod! Egész életemben az ördögöt űztem, hát azt hiszed, te ostoba, felfuvalkodott nemesi fajzat, hogy semmit sem tanultam mind ez ideig?

Kapkodva kibontotta a zsákot, aztán fenekénél fogva felemelte a levegőbe, és tartalmát kiborította földre.

— Az ördögre vagy kíváncsi? Adok én neked ördögöt!...

Kínzőeszközök egész halmaza, köztük csípőfogók, lábszár- és hüvelykszorítók, kötelek, bilincsek, egyszerűek és szögekkel kivertek, ólomsúlyok és egyéb vallatőeszközök egész halmaza gurult szét a kőpadlón; de volt ott egy köteg gyertya, vérkődarabok, talizmánok, drótkarikára fűzött denevérszárnyak, néhány köteg kulcs, rozsdás lakat, tömjénező, aranyozott, héber betűkkel kiveret varázsvessző, egy török handzsár, nyelén csonka lófarokkal, hétkarú gyertyatartó, vagy fél tucat feszület, kőből, fából, rézből és egy picike, csillogó aranyból, egy emberi koponya, homlokán tátongó lyukkal, egy repedt kristálygömb, és sok-sok egyéb apró kacat, mely ezerfelé szétgurult és ellepte a padlót.

Látva e szörnyűséges gyűjteményt, Marius testvér keservesen felnyögött, amikor eszébe jutott, hogy mindezt ő maga cipelte egész úton idefelé.

Torquato atya lázas buzgalommal turkálni kezdett a kupacban, érthetetlen szavakat dünnyögött, majd, miután összeszedte, amit keresett, a többi kacatot szétrugdosta, aztán letérdelt és a vérkővel jókora kört rajzolt maga köré a padlóra. Marius testvér most kezdte csak megérteni, hogy az atya mire készül, és ettől a felismeréstől elhagyta lábait az erő. Visszarogyott a székbe, és kétségbeesetten így szólt:

— Atyám, az Isten szerelmére, csak nem akar elkárhozni!?

Torquato atya már befejezte a kört, és most már egy háromszöget igyekezett nagy gondnal belerajzolni a közepébe.

— Elkárhozni? Ki akar elkárhozni? — kiáltotta izzó tekintettel, melyben Marius már-már az őrület szikráit vélte felfedezni. — Csak

nem gondolod, te ostoba kölyök, hogy Torquaton, az inkvizíció lovagján kifoghat a sátán?!

Bugyborákolva felröhögött, miközben a háromszög rövidebb szára alá odaírta az IHS betűket. Bayard gróf megkerülte az asztalt, hogy jobban lássa, mit művel az atya a padlón, de nem szólt semmit, csak karba tett kézzel állt, és valami halvány mosoly játszott az arcán.

Az atya félredobta a vérkövet, egy-egy viaszgyertyát állított a háromszög hosszabbik oldalai mellé és meggyújtotta őket, majd egy feszületet helyezett a háromszög csúcsára.

Ekkor felállt, kezébe vette a tömjénezőt, parazsat tett bele a kandallóból, majd visszalépett a kör közepére és zsebéből előhúzott egy rozsdás kulcsot. Kissé zavaros, ám diadalittas tekintettel pillantott a grófra.

— Ördögöt akartál látni, Bayard? Csak nehogy megbánd aztán, mert én most megidézem neked a sötétség fejedelmét... Különbén végső ideje már, hogy megismerd, mert biztos vagyok benne, hogy haláloed után nagyon hosszú időt kell majd eltöltenetek egymás társágában...

— Atyám! Ne tegye! — próbálkozott még egyszer Marius, de hangja a rémülettől csupán erőltetett suttogássá változott. — Az Isten megbünteti ezért!...

— Én az Istentől nem félek, hiszen annyi mindent cselekedtem már az ő nevében és őhelyette, hogy ezt az apró félrelépésemet csak megbocsátja majd! Ennyivel ő is tartozik énnekem — kuncozott az atya, és lóbálni kezdte maga körül a füstölőt.

— Lucifer császár! Te, a lázadó angyalok ura, megparancsolom neked — kiáltotta és tekintetét a kőpadlóra szegezte —, megparancsolom, hogy bújj elő a poklod legsötétebb bugyrából, ölts emberi alakot és jelenj meg, hogy bizonyosságot tegyünk létezésedről!...

Marius testvér eltakarta kezével az arcát, majd térdre rogyott és imádkozni kezdett.

— Atyám, aki a mennyben vagy...

— Jelenj meg, mert különben az Isten, a Fiú és a Szentlélek erejével kényszerítlek rá!... Gyere haladéktalanul, vagy örökre kínozni foglak a hatalmas igék erejével, Salamon nagy kulcsának igéivel, melyekkel a gonosz szellemeket annak idején uralma alá hajtotta!...

— ... s bocsásd meg a mi vétkeinket...

— ... Agron Tétragram Vaycheon, Stimulamathon Erohares Retragammathon!...

— ... s ne vígy minket a kísértésbe....

— ... Clyoran, Icion Esition Existien, Eryona Onera Erasyn, Moyn Meffias Soter Emmanuel, Sabaoth Adomai!... — kántálta el Torquato atya a varázsigeget, majd hirtelen elhallgatott.

— ... de szabadíts meg a gonosztól.

Mivel egyszeriben csend lett, Marius is elhallgatott. Nem merte felemelni a tekintetét, arcát még mindig tenyerébe rejtette, nem látott semmit, csak a tömjén maró illatát érezte, mely szent illat most inkább egy pogány szertartásra emlékeztette. Várt, de mivel semmi sem történt, lassan, nagyon lassan és óvatosan felemelte a fejét.

Torquato atya még mindig ugyanott állt, a kör közepén, kezében a füstölővel és a rozsdás kulccsal. Marius testvér azonnal látta, hogy valami nincs rendben Torquato atyával. Úgy állt, mint egy sötét szobor, mereven, mozdulatlanul, és üveges szemekkel bámult valahová a kandalló fölé. Arca falfehér volt, és ekkor a kulcs hangos csörömpöléssel kihullott kezéből.

Marius testvér összerezcent, és kissé magához tért.

— Atyám...

Az inkvizítor nem mozdult, csak bámult mereven egy pontra, és ajkai mintha néma szavakat rebegtek volna a semmibe.

Marius megfordult, a grófot kereste, hogy tegyenek már valamit, még mielőtt Torquato atyát megüti a guta, vagy egyéb baja nem lesz, de nem találta őt sehol. Mintha eltűnt volna a szobából. Aztán valami hátborzongató sugallatra abba az irányba pillantott, amerre Torquato atya tekintete is elrévedt... és a látványtól elállt a lélegzete.

Vagy két embermagasságnyira a kandalló fölött, mintha egy láthatatlan kötélén csüngne, lebegett a levegőben Bayard gróf. Mellén összefont karral, ugyanazzal a kedves, elnéző mosolyával az arcán, melyet Marius már megismert, lebegett a levegőben és őt nézte, Mariust.

— Salve, Marius testvér! Már azt hittem, sose pillantasz ide föl!...

Marius torkán nem jött ki hang.

— Mi történt, fiam, nem láttál még ördögöt? — tréfálkozott a gróf, aztán lassan ereszkedni kezdett lefelé.

Ugyanakkor Torquato atya egy hangos puffanással eldőlt a kőpadlón, mire Marius testvér oda akart ugrani, hogy megnézzze, él-e még, de lábai nem engedelmeskedtek, mintha elszállt volna belőlük minden erő.

— Hagyd őt, Marius testvér! — mondta neki a gróf. — Rajta már úgy sem segíthetsz...

— Meghalt?... — rebegte Marius.

— Mondjuk inkább úgy: elvitte az ördög. Egész életében az ördögöt üldözte, hát most utolérte.

Marius testvér rémülten nézett a grófra, aki már földet ért, és most elindult feléje.

— Apage satanas! — kiáltotta rá, majd összeszedte minden erejét, és az ajtóhoz rohant.

De nem tudta elérni, mert az ajtó egyre távolodott tőle, egyre kisebb lett, mígnem egy apró ponttá zsugorodott csupán a messzeségben.

Marius kimerülten rogyott le a földre.

— Miért félsz tőlem, Marius testvér? — hallotta maga mögött a gróf hangját.

Odalépett mellé, majd lehajolt hozzá és fölsegítette, de Marius minden erejével szabadulni próbált a kezei közül.

— Távozz tőlem, sátán! — kiáltotta rémülten, mire a gróf elengedte és kiábrándult arccal az ég felé pillantott:

Ó, Uram! Meddig kell még ezekkel az ostoba emberekkel törődnöm?! Hát nem volt még elég?...

— Távozz tőlem, sátán! — vetett egy sor keresztet Marius, és megpróbált felidézni magában legalább egyetlen ördögűző verset, de semmi sem jutott az eszébe. — Gonoszság fejedelme, megparancsolom neked, hogy azonnal térj vissza a pokol birodalmába, mert különben... különben... én... én tégedet...

A gróf sóhajtott egyet.

— Marius, Marius, több lelkierőt föltételeztem benned — panaszkolta kiábrándultan. — Hát olyan ördögnek nézek én ki, aki ártani akar neked?

— Megölted... Torquato atyát megölted!...

— Nem én öltem meg, Marius. Beteljesedett a sorsa, mint ahogy előbb-utóbb mindenkié be fog teljesedni.

— Te kényszerítetted rá...

A gróf erélyesen közbeszólt.

— Nem kényszerítettem én semmire, mint ahogy téged sem kényszerítelek semmire! Az embert senki semmire nem kényszerítheti, Marius testvér, mert az elhatározást közvetlenül megelőző pil-

lanatban az ember mindig egyedül dönt. Ezért is olyan magányos lélek az ember.

Marius föltápázkodott, majd a legközelebbi székhez vánszorogott, és közben igyekezett tekintetével is kerülni Torquato atya holttestét.

— Maga... te vagy a sátán?... — motyogta, és egyszeriben nagyon melege lett. — Itt ültél velünk egy asztalnál, egy tálból ettél velünk, beszélgettünk... Uramatyám!, ne engedd, hogy elkárhozzak...

A gróf egészen közel hajolt Mariushoz és halkán, de nyomatékosan így szólt:

— Jól figyelj ide, mit mondok én most teneked, fiam: minden teremtménynek rendeltetése van a földön, állatnak, embernek egyaránt, és most ne lepődj meg, de nekem is. Te sem vagy céltalanul a világban, és én sem, mert ugyanannak a láthatatlan és örökévaló értelemnek a szülöttei vagyunk mindketten. Te az vagy, aki vagy, és én is az vagyok, aki vagyok, de egyikőnk sem tehet arról, hogy olyanok vagyunk, amilyenek. Ugyanabban a taposómalomban őrlünk mindketten, azzal a csekély különbséggel, hogy én tudom, mi a feladatom ezen a világon, de te még nem.

A gróf fáradtan leült Marius mellé.

— De más különbség is van kettőnk között, Marius — sóhajtott. — Te egyszer befejezed a pályafutásodat ezen a földön, és visszatérsz oda, ahonnet minden ember származik, de én, én még akkor is maradni fogok, mint ahogy már voltam is, még mielőtt te lettél volna. Nekem be kell várnom az utolsó embert, aki majd egyszer megszületik, mint ahogy te is megszülettél, és ha majd ő is elment, akkor térhetek csak meg én is, őutána. Kivéve, ha időközben megtalálom azt, akit keresek...

Marius a grófra emelte a tekintetét, és egy megfáradt öregembert látott maga előtt. De Marius tudta, hogy az ördög nagyon sok trükköt ismer.

— Miért bántod az embereket a földön? — kérdezte óvatosan. — Hát az a feladatod, hogy bántsd őket?

— Nem bántom én őket — rázta meg a gróf szomorúan a fejét. — Az emberek egymást bántják. Látod, Marius, itt van a kutya elásva. A teremtő megteremtette a világot, és rábízta az emberekre, hogy rendezzék be a saját kívánságuk szerint. Mert az embereknek szabad akaratot adott, de tudást nem. De milyen eredményt tud

elérni az olyan lény, akinek akarata nagy, de tudása szinte semmi? Csupán célokot tud maga elé fölhalmozni, de a hozzájuk vezető utat már nemigen találja meg.

— Isten igenis törődik az emberekkel — felelte magabiztosan Marius.

— Nem, Marius, tévedsz. Én törődöm az emberekkel.

— Ez nem igaz! Hazudsz! Te el akarod rontani a teremtést...

— Marius, Marius. Nézz körül a világban: hát el lehet ezen még valamit rontani?... De van lehetőség arra, hogy jobbá tegyük a világot, Marius! Van rá lehetőség, csak akarni kell. Itt van most szükség az akaratra, amelyet Isten nektek is megadott! Ha akarod, jobbá tehetjük a világot, mert én rendelkezem azzal a tudással, amellyel kivezethetjük az emberiséget abból a posványból, amelybe le-süllyedt!...

— Nem! Nem akarom hallani! — tiltakozott Marius.

— Ide figyelj, Marius! Ha te tudnád mindazt, amit én tudok, ha te tudnád, hogy mi vár így az emberre, ha sorsába nem avatkozik bele senki... Marius, figyelj ide: azt mondod, én vagyok a gonosz, mert rosszat akarok az embereknek, és bűnbe akarom őket vinni. Engedd meg, hogy bebizonyítsam az ellenkezőjét! Tegyük jobbá ezt a világot, a te akaratoddal és az én tudásommal meg fogjuk szüntetni a szenvedést, a nyomort, az éhséget, és ismét édenkertté varázsoljuk a földet, ahol nem lesz több gyilkosság, rablás, járvány és háború... Csak akarnod kell, Marius, csak akarnod!...

Marius föl pattant a székről és befogta tenyerével a fülét.

— Ez nem igaz! Ez hazugság! Te nem akarhatod a jót, te csak kísértésbe akarsz engem vinni!...

— ... Helyrehozhatjuk még a dolgokat — folytatta a gróf, — ha azokon már nem is segíthetünk, akik ebbe a világba születtek bele, de segíthetünk azokon, akik majd csak ezután fognak megszületni, hogy ők már ne ismerjék meg oly mértékben a szenvedést, mint elődeik!...

— Engem nem fogsz megtörni! — hátrált a gróf elől Marius. Az én hitem erősebb, mint hinnéd...

A gróf odalépett hozzá, és vállánál fogva megrázta.

— Marius, te csökönyös számár! Hát való igaz lenne, hogy minden egyes ember ostobább a másiknál? Igen, igaz, nagyon sokszor megkísértettem az embert, ezt a két lábon járó fatuskót, ezt az értetlen, gögös, mihaszna, ékköves ruhába öltöztetett komédiás maj-

mot, de csak azért tettem, mert ez volt a feladatom: meg kellett találnom azt az embert, aki nem lesz olyan önző, hogy csak a saját üdvösségére gondol, hanem hajlandó lenne kinyújtani kezét a tudásért! Aki hajlandó lenne arra, hogy nyomorult kis életét ne csupán a saját testi és lelki kéjelgéseire fordítsa; akinek nem azon jár reggeltől estig az esze, hogy most éppen mit gondol ő róla Zeusz, Ozirisz vagy Jehova, hogy hány imát és hány meghajlást kell neki elkövetnie naponta ahhoz, hogy bizton bejusson az ígért mennyországba — én olyan embert keresek, Marius, aki önmaga helyett, legalább csak egy pillanatra, mindenkire is tud gondolni, azokra, akik szintén itt élnek valahol a földön, akiket rabló seregek és gyilkos járványok pusztítanak, sárkunyhókban laknak és rongyokban járnak koldulni, de azokra is, akik még csak ezután fognak világra jönni! Olyan embert keresek, aki magára meri vállalni, hogy befejezi a teremtést!...

— Isten dolga a teremtést véghezvinni, nem az emberé!

— Tévedsz, Marius! Ha Isten dolga lenne, már befejezte volna, nem gondold? Hiszen ő mindenható. Az ember dolga, hogy befejezze a művet, amely félbemaradt. Marius, egy embert keresek, egy embert, aki el tudja viselni a tudás terhét és felelősségét...

Marius megrázta a fejét.

— Az én lelkemet nem kaparintod meg! Mert az kellene, ugye?...

— Kell a nyavalyának a te veszendő emberi lelked! Mit kezdjek veled? Azt hiszed, szükségem van neked az emberi lelkekre? Ezt is ti találtátok ki, gőgötök és nagyképűségetek teljében, csupán azért, hogy ezáltal is nagyobb jelentőséget tulajdoníthassatok önmagatoknak! Közben minden gonoszságot, ami belétek szorult, átruháztatok énrám, hogy tetteitekért a felelősséget már ne nektek kelljen vállalnotok... Én még legsötétebb pillanataimban sem tudok kitálatni olyan gonoszságokat, amikre az ember képes!

— Hazudsz! — kiáltotta elkeseredetten Marius. — Hazudsz! Az ember alapvetően jó, mert jónak teremtetted, de éppen neked köszönhetően romlott el! Vagy... vagy nem te próbáltad megkísérteni még Jézus Urunkat is? Nem te ígértél neki gazdagságot, királyságot?!...

— Te nekem ne beszélj a Rabbiról — intette le halkán a gróf —, mert én ismertem őt, de te nem. Különbösen sem minden igaz, amit leírnak az emberek... Marius, az Isten az erőseket szereti, a kemé-

nyeket, akik inkább veszni hagynák saját gyermekeiket, mint Ábrahám, aki még a kést is a kezébe vette saját fia ellen, csak nehogy csorba essen hűségén! De ki törődik akkor a gyengékkel? Akik nem vágnák le saját gyermekeiket egy isteni intésre? Velük mi legyen? Ki áll mellettük olyankor, amikor elfáradnak, amikor már nem tudják elviselni mindazt a keserűséget és szenvedést, amit Isten kimért rájuk? Ki adna nekik erőt, ki édesítené meg néha-néha az életüket egy boldog, örömteli pillanattal, ha nem én? Ha mindenki olyan lenne ezen a világon, mint amilyenek az ábrahámok, mózesek meg a szent ferencek, hogy nézne ki akkor ez a föld?... Unalmas lenne és keserű, még ennél is elviselhetetlenebb... Nekem köszönheted, hogy néha nevethetsz egy tréfán, ha olykor jól esik egy pohár bor, egy kedves lány ölelése, egy elrejtett igazság meglelése... Ezt mind én adom, Marius, nem az Isten. Isten csak a nyers világot adta tinéktek, és mellé engem, hogy néha megfűszerezem...

Marius hitetlenkedve és gyanakodva nézte a grófot, és igyekezett szavai mögött meglátni a csapdát, melybe, ha nem lesz résen, bizonyára belesétál.

— Miért mondod ezt el nekem? — kérdezte végül. — Mit akarsz tőlem? Azt akarod, hogy én váltsam meg a világot, hogy eltüntessem, mint egy varázsló a föld színéről a szenvedést? A halált? Hisz ez még Krisztusnak sem sikerült, akkor ki vagyok én, hogy nekem sikerüljön?

A gróf megfogta Marius karját, és leültette a székre.

— A Rabbi azért jött, hogy az emberek szívére hasson, hogy szívükkel értsék meg az igazságot, és így váljanak jobbakká, belátva azt, hogy a jó is bennük lakozik, nem csak a rossz. A mag, amit ő elvetett, csak nagyon sokára fog kikelni, ha addigra az emberek ki nem írtják egymást... A kockázat nagy, Marius, mert az ember gyarlóságára kellene rábízunk magunkat. De ha nem sikerül hatni rájuk a szívükön keresztül, miért nem próbálunk hatni az értelmükre? Mégpedig a tudással, Marius, a tudással, amely olyan, akár a vén fa, amely gyökerével befészkei magát a talajba és megkapaszkodik benne, árnyékot adó lombja alatt pedig nem nő ki többé a gyom. Ez kell az embernek, Marius, a tudás, amely megkönnyíti életüket és eltereli gondolataikat. Mert most minden erejét arra pazarolja, hogy megszerezze azt, ami nem az övé, más birtokát, más várát, vagy más asszonyát, teljesen mindegy. De ha megsejti majd a tudás adta végtelen lehetőségeket, ezek a kicsinyes dolgok

eltörpülnek előtte és akkor már a tudás után fog vágyakozni...
Érted, Marius testvér?

— Ha mindezt ilyen jól tudod, és ennyire biztos vagy a dolгодban — kérdezte Marius —, és a tudással is rendelkezel, akkor miért nem tettél mindeneddig semmit? Hiszen végtelen idő állt a rendelkezésedre, nem?

A gróf lemondóan legyintett.

— Én magam semmit sem tehetek, mint ahogy a Rabbi sem tehetett semmit, ha az emberek nem akarták elfogadni azt, amit kínált nekik. Mondtam már, nektek adatott meg az *akarat*, mellyel befolyásolhatjátok a történelem menetét, nekem viszont csak a lehetőség, hogy átadjam valakinek a tudást. De nem mindegy hol, mikor és kinek. Ritkán adódik oly kedvező lehetőség, mint éppen most.

— De miért éppen most?

— Mert a világ fordulóponthoz érkezett, ahol eldőlhet, hogy megváltozik-e minden, vagy marad a régiben. De ezt megint csak az embernek kell eldöntenie, mert, mint már mondtam neked, az elhatározás pillanatában az ember mindig egyedül dönt. Mert nem csak a döntés kényszere adatott meg az embernek, de az akarat szabadsága is, mint ahogy ezt te is tudod.

A gróf most egész közel hajolt Mariushoz, szinte érintette az arcát, és így szólt:

— Neked kell most döntened, Marius! Neked, egyedül. Ha akarod, a tudás a tiéd, és elindulhatsz, hogy jobbá és szebbé tedd a világot. Hát kívánhat magának ennél többet az ember?

Marius csapdában érezte magát, melyben tehetetlenül vergődött, és most nagyon, nagyon egyedül érezte magát.

— Persze, hogy egyedül érzed magad — ismerte el a gróf, mintha csak kitalálta volna a gondolatait. — De ez csak addig tart, amíg elhatározásra nem jutsz. Döntened kell, és ilyenkor mindenki magadra hagy.

— Isten most is velem van... — nyögte ki Marius.

— Valóban? — kérdezte gúnyosan a gróf. — Akkor kérdezd meg tőle, mit tegyél!

És Marius megkérdezte. Behunyta a szemét, és várta a jelet, a megérzést, a lelkiismeret visszhangját, amely majd üzenetet hoz számára az Úrtól.

De legbelül minden néma maradt. Csak saját szívverését hallotta, és lelkében kongó ürességet érzett.

— Mondtam neked, Marius testvér: a döntés pillanatában mindenki magadra hagy.

— De miért én?! — fakadt ki Marius. — Miért kell nekem ezzel törődnöm? Ott volt nekem a kolostorom, a cellám, ahol csendben elmeditálhattam magamban a világról, Istenről, a jóról és a rosszról!... Miért kell engem ilyesmibe belerángatni?! Mit vétettem én, Uram, hogy ide juttattál?

— Ne várd tőle a választ, Marius testvér, mert úgysem felel. A hatalmasok előjoga, hogy ne indokolják meg tetteiket.

— De én igenis feleletet várok tőle, hiszen rólam van szó, az én életemről, az én sorsomról, az én lelkemről!

— Már megint az önző ember hangja! — kiáltott fel elkeseredetten a gróf. — Én, meg én, meg én! Az én életem, az én sorsom, az én üdvösségem!... Hát nem tudsz néha másra is gondolni? Az eljövendő nemzedékekre, például? Hát az ő életükkel és az ő sorsukkal mi lesz? Nem gondoltál már arra, hogy ahhoz, hogy valaki üdvözüljön, valakinek el is kell kárhozni? Mondj nemet, Marius testvér, mondj nemet, és üdvözülni fogsz, üsse kő, üdvözülj! De miattad ezrek és tízezrek fognak a jövőben továbbra is elkárhozni, mert így a világ olyan marad, amilyen most is, és semmi sem fog megváltozni! Az emberek továbbra is lopni fognak, gyilkolni és erőszakolni, bűnben születni és bűnben meghalni... Legyen hát a te üdvözülésed az ő kárhozatuk!

Majd megragadta Marius karját és keményen a szemébe nézett.

— De akkor is neked kell döntened, Marius, itt és most. Ne várd, hogy Isten megkönyörüljön rajtad, vagy azt hiszed, ha saját fián nem könyörült meg, rajtad talán meg fog?

Marius mindeddig nem tudta, hogy a fizikai kínokon túl egyéb fajtái is létezhetnek a szenvedésnek. De most a lelke szenvedett, méghozzá a kételyek legváltozatosabb örvényeiben, hiszen neki, éppen őneki, Mariusnak, a névtelen novíciusnak kellett eldöntenie, mi a jó és mi a rossz. És még választania is kellett a kettő között.

— Nem tudom... — dadogta — honnét tudnám? Amikor láttam, milyen szörnyűségek történnek a világban, láttam a nyomort, amely az embereket sárba taszítja, semmit sem kívántam jobban, mint azt, hogy lehetőségem legyen jobbá tenni a világot...

— Most van rá lehetőséged, Marius testvér! — biztatta a gróf. — Csak akarnod kell!

— ... De ha arra gondolok — folytatta Marius bizonytalanul —, hogy a szenvedést Isten a világgal együtt teremtette, így bizonyára szándékai is voltak velem... Éppen ezért, mi jogon szüntessem én azt meg?

— Az ember jogán, hogy kezébe vegye a saját sorsát!

— És honnét tudjan, hogy rendben lenne az, ha a világon mindenki boldog lesz? És honnét tudjam, hogy ezzel jót teszek az emberekkel?

A gróf értetlenül nézett Mariusra.

— A boldogsághoz való jogukat vonod kétségbe?...

— Nem, azt nem. Vagy... igen, talán igen. Miért legyenek boldogok, ha Isten nem így akarja?

— Mit tudhatod te, halandó porhüvely, hogy az Isten mit akar?

— Tudom, mert látom — felelte Marius.

A gróf kiábrándultan fordult el Mariustól.

— Hát valóban: nincs bennetek egy csöppnyi magasabb értelem sem. Arra sem vagytok méltók, hogy megmaradjatok a földön... Akkor döntöttél, Marius? — fordult vissza.

Marius érezte, hogy lelkében megkeményedik valami, alakot ölt, és súlyossá válik, akár egy rég elkövetett bűn. Nem tudta miért, de az jutott eszébe, hogy ezt a terhet most már örökké magában fogja hordani.

— Igen — felelte. — Döntöttem. Menjen csak minden úgy, ahogy eddig ment. Valami értelme ennek is kell, hogy legyen...

— Hogyne — felelte mérhetetlen keserőséggel a gróf. — Ha más nem, az önmegsemmisítés bizonyára.

Visszaballagott a kandalló elé, és fáradtan lerogyott a székre.

— És most mi lesz?... — kérdezte bátortalanul Marius.

— Most nem lesz semmi — állapította meg a gróf szomorúan. — Menj vissza a kolostorodba, Marius testvér, menj vissza és elmélkedj továbbra is arról, hogyan lehetne jobbá tenni a világot! Te nem éred már meg azt a kort, amikor mindaz a kegyetlenség és ostobaság, amit te is ismersz, nevetségesnek fog tűnni amellet, ami akkor jön az emberiségre. De én ott leszek, mert ott kell lennem, amikor az utolsó ember is eltűnik a föld színéről... És akkor majd ismét találkozunk, Marius testvér.

Benda Balázs: Kutyák és gyermekek harca, felettük Niké száll